

IJLST, DE HERVORMDE KERK

De voorgeschiedenis

Het stadje IJlst is ontstaan bij de samenvloeiing van twee waterlopen: de Geeuw en de Wijmerts, die tesamen als de Ee verder zuidwaarts stromen. Aan het zuideinde van de lintvormige bebouwing op de westelijke oever daarvan werd in de 13de eeuw een kerspelkerk gebouwd en gewijd aan de heilige Mauritius. Oude kaarten tonen een driebeukig bedehuis met zadeldaktoeren en een traptorentje in de hoek van de noorder zijbeuk en het koor. Gedurende de 18de eeuw werd veel geld besteed aan herstelwerkzaamheden aan deze kerk. Desondanks verkeerde het oude godshuis in het begin van de 19de eeuw in vervallen staat. Vanaf 1821 pleitte een commissie bij kerkelijke en wereldlijke overheden voor een oplossing van de onhoudbare toestand. In november 1827 zijn er volgens een aantekening in het rekeningenboek van de kerk zelf

" geen Predikdiensten geweest, uit hoofde van bijzondere toevalligheden aan en in het kerkgebouw, zodanig dat het niet meer geraden wierd geoordeeld om in datzelfde Godsdienst-oefeningen te houden."

Na raadpleging van de kerkelijke gemeente begon men de kerk geleidelijk te ontmantelen. Op het vrijgekomen terrein is de begraafplaats aangelegd, waarop de zerken uit de kerk zijn herplaatst. Daarvan zijn enige bewaard gebleven.

De voormalige stadskoemarkt werd de bouwlocatie voor een nieuwe kerk met toren. In 1830 kwamen deze gereed naar ontwerp van J. Ankringa uit Sneek.

Het exterieur

De kerk ligt ruim achter de rooilijn van de bebouwing aan de gracht. Daardoor is er achter het fraaie gietijzeren hek ruimte ontstaan voor een bescheiden kerkplein. De kerk en toren zijn opgetrokken in een klein formaat bruine baksteen. Op de hoeken en tussen de spitsbogige vensters zijn lisenen uitgemetseld. In een iets groter formaat baksteen is in 1868 de zuidelijke dwarsarm aangebouwd. Het dak is gedekt met gesmoorde Hollandse dakpannen. Op de kerk bevinden zich drie windwijzers: een haan, een hen en het schip uit het wapen van IJlst. Alleen de laatste is afkomstig van de oude kerk.

De forse ongelede toren wordt beëindigd door een achtkante, ingesnoerde naaldspits gedekt met leien. De luidzolder heeft aan elke zijde twee galmgaten. Onderin het torenlichaam bevindt zich de hoofdingang van de kerk. De dubbele toegangsdeur wordt geflankeerd door zuilen met Ionische kapitelen, die een segmentvormige fronton dragen.

Het rijtje voormalige woningen links van de kerk, thans het verenigingsgebouw de Eehof, was in de 18de eeuw georiënteerd op de koemarkt. Alleen het bouwblok aan de straatzijde heeft het karakter van een woning behouden.

Het interieur en de inrichting.

Treedt men de kerkzaal binnen dan is er sprake van een uitgestelde ruimtewerking: men ervaart de imposante ruimte eerst nadat men onder de galerij is doorgelopen. Boven de binnendeur is een gedenksteen geplaatst, die de bouw van de kerk in 1830 memoreert. Het gebouw dat toen is gerealiseerd, was een forse eenbeukige kerk met driezijdige sluiting aan de westzijde, waar de orgelzolder werd geplaatst. De gestucte wanden tussen de spitsbogige, houten vensters zijn verlevendigd door kolossale houten Toscaanse halfzuilen. Deze verbergen de gebintstijlen die de ijzeren trekbalken aan de muur koppelen. Een lichtblauw geschilderd tongewelf overspant de ruimte. Het vier traveeën diepe kerkgebouw werd ter hoogte van het tweede en derde travee

" (...) vergroot in den Jare 1868 door aanbouw van dit zuider gedeelte, toen kerkvoogden waren: IJPKJE JANS VELDHUIS, JAN WALLIS OPPEDIJK, JELLE JELLES CROLES, Predikant PHILIPPUS SAMUEL VAN RONKEL THEOLOGs DOCTr ",

aldus de gedenksteen. In de driezijdige beëindiging werd eveneens een galerij aangebracht. Deze uitbreiding was noodzakelijk geworden door de enorme toeloop van de kerkgangers door de predikaties van de Réveildominee Van Ronkel. Als gevolg daarvan onderging het oorspronkelijke bankenplan ook wijzigingen: de meeste losse stoelen werden vervangen door nieuwe banken en de banken werden vermoedelijk meer in elkaar geschoven om ruimte voor extra zitplaatsen te creëren. Door de uitbreiding van de kerk is het grondplan gewijzigd in een T-vorm. In architectonisch opzicht legt deze vorm meer de nadruk op het ruimtelijk en liturgisch 'centrum' van de kerk: het 17de eeuwse doophek met kansel, die afkomstig zijn uit de oude kerk.

De preekstoel dateert uit 1672. Op de trappaal met het jaartal 1672 houdt een heraldische leeuw het wapen van IJlst. Aan de binnenzijde van trap staat dit jaartal achter de vier lettergroepen: **HR - KM - HDS - GM** - 1672. Wellicht betekenen de letters: **H.R.KisteMaker Heeft Deze Stoel GeMaakt**. De kuip is voorzien van gekorniste panelen met gecanneleerde halfzuiltjes. Het snijwerk op de basementen bestaat uit blad- en candelabermotieven waarin een pauw is verwerkt. Een bijzonder toepasselijke knop aan het ruggeschot voor de predikantssteek vormt de hand met een bijbelboek.

Naast de preekstoel hangt een bord, waaraan vier collectezakjes hangen, met het opschrift
"GEDENCKT DEN ARMEN 1647."

De koperen houder van het doopbekken, dat in 1861 is geschonken door de familie Oppedijk, is gemonteerd op een houten zuiltje, voorzien van houtsnijwerk in renaissance-trant. Het dateert vermoedelijk uit de 17de eeuw.

In de muur van de galerij boven de ingang is een horloge aangebracht met een uurwijzer.

Daaronder hangt een zogenaamd Tiengebodenbord. De wetstafelen zijn als het ware aangebracht in een in perspectief geschilderde edicula met zuilen en pilasters. De teksten zijn goud op zwart geschilderd. Het schilderij is tegelijkertijd een epitaaf ter herinnering aan de schenker D. Bonnonis Petriae (Bonne Pietersz.), ' consulis Ylstanus '. Op grond van de tekst moet het bord van voor 1637 dateren.

Onder orgelgalerij hangt een geschilderde Naamlijst van predikanten vanaf 1567 tot heden. Het bord werd ca. 1875 opgesteld en sedertdien bijgehouden. Bovenaan de lijst is een opengeslagen bijbel gesneden met het opschrift:

" Gedenkt Uwen voorgangeren die U het Woord Gods gesproken hebben (Hebr. 13 vs 7a)."

In de luidzolder van de toren hangen twee klokken. De grote of Salvatorklok is een nagietsel door de fa. Eisbouts te Asten uit 1970 van een klok uit 1542 door Geert van Wou en Johan Verstege. De originele klok is aan de Stadslaan te bezichtigen. De kleine klok dateert uit 1700. Het heeft de volgende opschriften:

" Petrus Overney heeft my gegooten tot Leuwaerden 1700/SPQY/ Ir : IOH : ABRAH : VAN : SCHÜRMAN : ET :ADR : RUAR : IONGEDYK :CONSULES : ET: AEDILES :YLOSTANI : FUNDI :CURAVERUNT: A. MDCC :"

Het orgel.

Na de ontmanteling van de kerk in 1828 werd het kerkorgel, dat in 1645 door de gebroeders Baders was vervaardigd, overgebracht naar Leeuwarden. Het instrument werd daarna, met behoud van het meeste oude pijpwerk, omgebouwd en aan de eigentijdse smaak aangepast door de gebroeders Luitjen Jacob en Jacob van Dam. In 1831 werd het orgel op de orgelgalerij in de nieuwe kerk geplaatst. De midden- en zijtorens worden bekroond door imitatiebeelden. Het zijn uitgezaagde vrouwenfiguren in grisaille geschilderd door S.R. Nicolai te Leeuwarden. De personificaties stellen voor van links naar rechts: Geloof (met kruis), Liefde (met kinderen) en Vertrouwen (met anker).

Dolf van Weezel Errens
1992